

თებურ თოდუა

პომპეუს ტროგუსის ერთი ცნობის დეფინიციისთვის

ახ. წ. I ს-ის რომაელი ისტორიკოსის პომპეუს ტროგუსის ღვაწლი ისტორიული მეცნიერების წინაშე განსაკუთრებულია. მისი „ფილიპიკების ისტორია“, რომელიც 40 წიგნისაგან შედგება და ფაქტობრივად მსოფლიოს ისტორიას წარმოადგენს, მეტად მნიშვნელოვან ინფორმაციას გვაწვდის ხმელთაშუაზღვისპირეთისა თუ წინა აზიის ქვეყნების ისტორიის შესახებ. პომპეუს ტროგუსი სანდო ისტორიკოსად ითვლება, რადგან იგი პირველწყაროებით სარგებლობდა.¹

მართალია, „ფილიპიკების ისტორია“ პირვანდელი სახით ჩვენამდე არ არის მოღწეული, მისი ეპიტომა ეკუთვნის ახ. წ. II ს-ის ავტორს იუსტინეს, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ნაშრომში მრავალი ორიგინალური ინფორმაციაა დაცული. ამ მხრივ, განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს XXXVIII წიგნში მინიშნებული ცნობა: „მითრიდატეს ბოსფორი და კოლხეთი მემკვიდრეობით გადაეცა,² რაც კოლხეთის პონტოს სამეფოსთან მიერთების ხასიათის განსაზღვრისთვის მნიშვნელოვანია. მსგავსი ხასიათის ცნობა არ დასტურდება პომპეუს ტროგუსის წინამორბედი ავტორების თხზულებებში, სადაც პონტოს სამეფოსთან კოლხეთის შეერთების ფაქტი განსხვავებულადაა წარმოდგენილი. მაგალითად, სტრაბონი საკმაოდ გაურკვეველად აღნიშნავს, რომ „ქვეყანა მის ხელში გადავიდა“.³ კოლხეთი „მან შეუერთა პონტოს“⁴ მითრიდატე „გახდა კოლხეთის ბატონი“⁵ მემნონი წერს, რომ პონტოს მეფემ „ფასისის ირგვლივ არსე-

---

¹ ბერძენი და რომაელი ისტორიკოსები. თბ. 1998, გვ. 208-209; А. Бокшанин. Источниковедение древнего Рима. М. 1981, гв. 95.

² Just., XXXVIII, 7, 10.

³ Strabo. XI. 2, 18.

⁴ Strabo. XII. 3, 1.

⁵ Strabo. XII. 3. 28.

ბული ტერიტორიები ომის გზით დაიმორჩილა“.⁶ აპიანე კი გადმოგვცემს: მითრიდატემ „დაიმორჩილა მრავალი ხალხი და მათ შორის მეომარი კოლხები“.⁷

რაც შეეხება პომპეუს ტროგუსის ზემოთ მოტანილ ცნობას, პირველმა მას ყურადღება დ. შელოვმა მიაქცია. მკვლევრის ვარაუდით, „მითრიდატემ კოლხეთის სამეფო დაიპყრო რაღაც ფორმალური გზით, მაგალითად, რაღაც სამემკვიდრეო დოკუმენტით, მისივე მსგავსით, როგორც მას ბოსფორზე ჰქონდა“.⁸ დ. შელოვის ამ ჰიპოთეზას მე ადრე არ ვიზიარებდი,⁹ მაგრამ ამჯერად ის მართებულად მეჩვენება, ვინაიდან ბოსფორი, როგორც ეს დოკუმენტურად დასტურდება, მითრიდატე VI-მ მემკვიდრეობითი უფლებებით შეიერთა, როგორც ბოსფორის მეფის – პერისადეს – აღზრდილმა.¹⁰ როგორც ჩანს, პომპეუს ტროგუსის მოტანილი ცნობა რეალურია და რომელიღაც კონკრეტულ წყაროს ეფუძნება. არანაირი საფუძველი არ არსებობს ვიფიქროთ, რომ მითრიდატეს კოლხეთში გაბატონებაზე პრეტენზია ჰქონდა, როგორც მეფეთა მემკვიდრეს. დ. შელოვი კონკრეტულად არ ასახელებს, თუ რა მექანიზმით უნდა გადაცემოდა მითრიდატეს კოლხეთი. ვიფიქრობთ, ამგვარი მექანიზმი მითრიდატიდების დინასტიურ ჩამომავლობასა და მათ მემკვიდრეობაში უნდა ვეძებოთ. ჯერ კიდევ პოლიბიოსი წერდა, რომ „მითრიდატე III-ის მტკიცებით, იგი შთამომავალია შვიდ სპარსთაგან ერთ-ერთის, რომელმაც სპარსეთში ცრუ სმერდისი (გაუმატა – თ. თ.) მოკლა, ხოლო პონტოს მომიჯნავე მიწები მემკვიდრეობით მიიღო იმ წინაპრებისაგან, რომლებსაც ისინი დარიოს I-მა უბოძა“.¹¹ პოლიბიოსი ნაშრომის სხვა ადგილზე მიუთითებს, რომ მითრიდატიდები სპარსელთა ერთ-ერთი მეფის შთამომავლები იყვნენ.¹² დიოდორე სიცილიელიც პირდაპირ მიანიშნებს, რომ არიობარზანეს შვილი მითრიდატე (IV – თ. თ.) შვიდ სპარსელთაგან ერთ-ერთი მეფის შთამომავალია, რომელიც მამაცობითა და ვაჟკაცობით გამოირჩეოდა.¹³ აპიანე ალექსანდრიელი კი მითრიდატიდების გენეალოგიის კონკრეტიზებას გვთავაზობს.

⁶ Memn. 30.

⁷ App. Mithr. 101.

⁸ Д. Шелов. Колхида в системе понтийской державы Митридата VI. Вестник древней истории (ВДИ). 3. 1980, გვ. 30-31.

⁹ თ. თოდუა. ძველი კოლხეთი და გარე სამყარო. თბ. 2008, გვ. 21.

¹⁰ А. Немировский. Митридат Евпатор, Боспор и восстание скифов. Византиноведческие этюды. Тб. 1978, გვ. 68-69.

¹¹ Polyb. V. 43.

¹² Polyb. V. 45.

¹³ Diod. XIX. 40. 2.

აპიანეს თანახმად, მითრიდატე VI ევპატორი დარიოს I-ის შთამომავალთა მეთექვსმეტე თაობაა, ხოლო მითრიდატე I კტისტის მერვე თაობა იყო.¹⁴

ასე რომ, ზემოხსენებული ანტიკური ხანის ავტორები ერთხმად აღიარებდნენ მითრიდატიდების სპარსულ წარმომავლობას და აქემენიანთა უშუალო შთამომავლებად მიიჩნდათ.

აღსანიშნავია ისიც, რომ არმენიის მეფეები ორონტ-ერვანდის მმართველობამდე (ძვ. წ. II ს-ის დასასრული) აქემენიდებთან დაახლოებული პირები იყვნენ. ისინი „შვიდ სპარსელთაგან“ ერთ-ერთის – ჰიდარნას – შთამომავლებად ითვლებოდნენ.¹⁵ ხოლო ოტანიდები, რომელთა შთამომავლებაც აღიარებდნენ თავიანთ წარმომავლობას მითრიდატიდები და არიარატიდები, ასევე „შვიდი სპარსთაგანის“ მემკვიდრეები იყვნენ. ამიტომაც იყო, რომ დიდი არმენიის მეფეს – ტიგრან II-ს და მითრიდატე VI-ს ახლო ნათესაური ურთიერთობა აკავშირებდათ. მცირე არმენია კი, საფიქრებელია, ამგვარი მექანიზმით მემკვიდრეობითი წესით უნდა გადაცემოდა მითრიდატე ევპატორს.

რაც შეეხება კოლხეთს, მართალია, აიეტიდების დინასტიას არანაირი ნათესაური ურთიერთობა არ აკავშირებდა აქემენიანებთან ან მითრიდატიდებთან, მაგრამ ის ფაქტი, რომ კოლხეთი დარიოს I-ის დროს მისი ერთ-ერთი სატრაპიის,¹⁶ შესაძლოა, არმენიის ნაწილს წარმოადგენდა და ამავე დროს დარიოსმა „პონტოს მიწები მითრიდატიდებს უბოძა“,¹⁷ გვაფიქრებინებს, რომ მითრიდატე VI-ს დარიოს I-ის მიერ გაცემული სამემკვიდრეო დოკუმენტი უნდა ჰქონოდა, რაც მას საშუალებას მისცემდა კოლხეთის მიერთებაზე პრეტენზია განეცხადებინა. ნიშანდობლივია, რომ აგათია სქოლასტიკოსის ცნობით, სპარსელები მოგვიანებით, ახ. წ. VI ს-ში, კოლხეთზე პრეტენზიას აცხადებდნენ: ირანის მეფის კავადის ელჩები უმტკიცებდნენ ბიზანტიელებს, რომ „კოლხიდა, რომელსაც ხელა ლაზიკე ეწოდება, ძველთაგანვე სპარსელთა ქვეშევრდომი იყო...“.¹⁸ იმავე აგათიას ცნობით, ლაზები კი ხოსრო I ანუ შირვანს შეახსენებდნენ, რომ ლაზებისა და სპარსელთა სამეფო საგანძურებში ახლაც არის დაცული წერილობითი საბუთები, რომლებიც ადასტურებენ კოლხების ძველთაგანვე სპარსელთა მოკავშირეობას.¹⁹ არ არის გამორიც-

¹⁴ App. Mithr. 112.

¹⁵ Strabo. XI. 14, 15.

¹⁶ ვ. ლიხელი. კოლხეთი ძვ. წ. I ათასწლეულში. აღმოსავლური ტენდენციები. ქართველოლოგი. თბ. 2011. №2, გვ. 3.

¹⁷ Polyb. V. 43.

¹⁸ Agath. BP. I. 11.

¹⁹ Agath. BP. II. 15.

ხული, რომ პომპეუს ტროგუსს ან მის წინამორბედს ამგვარი ხასიათის ლოკუმენტები ჰქონდათ მითრიდატესათვის კოლხეთის მემკვირეობით გადაცემის შესახებ. თუ ეს ასეა, მაშინ პონტოს სამეფოს სისტემაში კოლხეთის ინკორპორირება არა იძულებით, არამედ, მცირე არმენიისა და ბოსფორის მსგავსად, მემკვიდრეობითი უფლებებით უნდა მომხდარიყო. ყოველ შემთხვევაში, ამ გზით აღნიშნული აქტის განხორციელება მითრიდატე VI-ს უნდა გაადვილებოდა.²⁰

ასეა თუ ისე, ძვ. წ. 105-90 წლებში მითრიდატემ კოლხეთი შემოირთა და აშკარაა, რომ იგი დიდ წინააღმდეგობას არ წაწყდომია²¹. როგორც ჩანს, პროპონტურმა დაჯგუფებებმა, სამეფო ხელისუფლების დაუძღურებამ, ქვეყნის დეზინტეგრაციამ მითრიდატეს დასახული ამოცანის შესრულება შეუძლებელქმევს და პონტოს სამეფოს სისტემაში ქვეყნის სწრაფი ინკორპორირება განაპირობეს.

---

²⁰ შესაძლოა, ამითაც იყო განპირობებული ის, რომ სტრაბონი, მემნონი და აპიანე საკმაოდ ბუნდოვნად მიანიშნებდნენ პონტოს სამეფოსთან კოლხეთის შეერთების აქტის შესახებ.

²¹ გ. დუნდუა, თ. დუნდუა. ქართული ნუმიზმატიკა. თბ. 2006, გვ. 75-76; Т. Тодуа. Колхида в составе понтийского царства. Тб. 1990, გვ. 53.

Temur Todua

COMMENTARY OF ONE NOTE FROM POMPEIUS TROGUS

Summary

“Historiae Philippicae” of Pompeius Trogus, 1st c. Roman author, is well packed with original information. Book XXXVIII runs as follows: Mithradates took Bosphorus and Colchis as hereditary possessions. That means much for reconstruction how Colchis was incorporated into Pontic kingdom. Information of Trogus seems to correspond to reality and derives itself from certain source. The following could happen: Darius I kept Colchis as part of a satrapy; at the same time the king gave to the Mithradatids the Pontic lands. They also had the king’s special charter about hereditary right over Colchis. So, Mithradates VI’s rule over Colchis was nothing but a hereditary one.